

УДК 930.2/304.2

О.В. Михайлюк

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності Національної металургійної академії України

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Подано визначення соціокультурного підходу, його змісту та основних положень. Показано, що застосування соціокультурного підходу дозволяє під новим ракурсом поглянути на суспільство та його історію.

Ключові слова: методологія історії, соціокультурний підхід, суспільство, культура.

Постановка проблеми. Соціокультурний підхід набув досить значної популярності в сучасній вітчизняній історіографії. Проте, дуже часто соціокультурний підхід лише декларується, а дослідження обмежується рамками, в кращому випадку, соціальної чи політичної, а то й суто описової історії, простим приведенням джерел та їх більш чим менш вдалим коментуваннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча елементи соціокультурного підходу застосовувало чимало авторів принаймні з кінця XIX ст., його обґрунтування, як і сам термін, пов'язують з науковою діяльністю П. Сорокіна [1]. Визначення соціокультурного підходу та його категоріального апарату подано в низці робіт сучасних філософів, соціологів, культурологів [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14]. В його розумінні серед науковців немає одностайності. Одним із перших серед радянських науковців у період «перебудови» став застосовувати соціокультурний підхід до інтерпретації історії Росії О. Ахієзер. Проте важко погодитися з рядом його положень, особливо з трактуванням поняття «соціокультурний» як протиріччя між соціальністю і культурою, а не як їх єдності.

Мета. Соціокультурний підхід дає можливість під новим ракурсом розглянути суспільство, культуру, спосіб життя різних соціальних груп, проаналізувати їх трансформації в той, чи інший історичний період. Зважаючи на це, автор статті ставить за мету звернутися до визначення соціокультурного підходу та його основних положень.

Виклад основного матеріалу. В основі соціокультурної методології лежить системний підхід, котрий полягає у спробі розглянути суспільство як певну цілісність. За основу береться єдність культури і соціальності, утворюваних і перетворюваних діяльністю людини. Ця єдність утворює ціле, властивості якого не виводяться з характеристик частин. Системний підхід дозволяє розглядати суспільство і його культуру в їх цілісності як систему у всіх взаємозв'язках її складових. Кожна культура нагадує специфічний живий організм, утворений з взаємодіючих частин, проявів та компонентів, як то: спосіб життя, норми, цінності, мотиви поведінки, традиції, ментальність тощо підгруп та індивідів. Діалектичний метод вимагає розглядати соціальні явища та процеси в єдності та боротьбі притаманних

їм протиріч. В понятті «соціокультурний» враховуються всі реалії суспільних відносин, що дозволяє розглядати суспільство як щось визначене й цілісне, які б внутрішні суперечності не були йому притаманні.

Дослідження соціокультурних явищ та процесів потребує використання міждисциплінарного підходу (соціальна історія, культурологія, етнологія, соціальна психологія тощо). Історія має бути орієнтованою на комплексний аналіз суб'єктивного і об'єктивного, мікро- і макроструктур, перетворюючись у своїй основі на соціокультурну тією мірою, в якій реалізується її синтетичний потенціал. У соціокультурних дослідженнях мають значення їх комплексний характер, всебічність, чи, послуговуючись термінологією К. Гірца, «насичений опис», тобто насичений інтерпретаціями опис [18]. Тут важлива контекстуальність. Кожний факт, знак, текст набувають свого значення у взаємозв'язку з іншими фактами, знаками чи текстами.

Соціокультурний підхід насамперед полягає у соціальному і культурному аналізі. Соціальний аналіз полягає у дослідженні структур, процесів й інститутів суспільства, взятих у їх взаємозв'язку. У предмет соціального аналізу має бути включена як сама соціальна реальність, так і її сприйняття, уявлення про її розвиток, що виникають у суб'єкті залежно від їх позиції в реальному соціальному просторі; при аналізі соціальних позицій особи необхідно враховувати як структурні рамки, що визначають суб'єктивні уявлення діючих суб'єктів, так і габітус (ментальні моделі осягнення соціального світу), що припускає різноманітність стилів життя існуючих в суспільстві груп, етнічних, територіальних, професійних чи то релігійних соціально-культурних утворень.

Структура соціокультурної взаємодії містить в собі три аспекти, невіддільних один від одного: особу, суспільство і культуру. Жоден із членів цієї нерозривної тріади не може існувати без двох інших [1, 218]. Сама особа не може існувати, по-перше, поза суспільством як системою стосунків, по-друге, без культури як сукупності цінностей, норм, системи знаків і символів, які складають свого роду програму, патерни життєвих практик. Виконуючи задану культурну програму, людина відтворює культуру, транслює від покоління до покоління. Культура ж зберігається, втілюється в результатах його діяльності – в предметах, текстах тощо. У них же фіксується і передається програма. В соціокультурному підході, у такий спосіб, перетинаються макро (культура, суспільство) і мікро (людина) рівні. Такий підхід тяжіє до «тотальної історії», яка охоплює всі сфери життя людини та суспільства – «усе пов'язано з усім».

Культура розглядається насамперед з боку соціального, як невід'ємний аспект поведінки людини в групі, у суспільстві. У такий спосіб передбачається більш місткий контекст, у межах якого потрібно розглядати соціальні відносини: культура і соціум виступають як дві іпостасі єдиної функціонуючої, саморегульованої системи, що самозмінюється. Доки історик зосереджує свою увагу на закономірностях розвитку суспільного ладу і його економіки, проблеми культури можуть залишатися поза його полем зору. Як тільки він ставить питання про поведінку людей – суб'єктів історичного процесу, йому мимоволі доведеться впритул мати справу з їх соціальною

психологією, домінуючими розумовими установками, їхнім інтелектуальним багажем, тим образом світу, що виникав у їх свідомості в процесі соціальної практики і впливав на останню; дослідник побачить, що серед механізмів, які керували досліджуваним соціумом, певну роль відіграли забобони, релігійні переконання, вірування і магичні ритуали цих людей; їх «хибна свідомість» була невід'ємним компонентом життя людських колективів. У результаті культура і соціальні відносини постають у сфері розгляду вченого в нерозривному зв'язку, у тій природній суперечливій єдності, яку становила собою реальна історія цих людей [19, 13].

Як не буває людини «взагалі», так не буває і культури «взагалі». Існують різні конкретні культури (типи, різновиди, форми культури, субкультури), що були реалізовані в історії людства. Специфіка цього підходу полягає в тому, що про культуру тут мова йде як про чинсь культуру. З усього розмаїття визначень поняття «культура» варто акцентувати увагу на розумінні культури як сукупності інформації, якою володіють її носії, та зразків поведінки, що використовуються в її межах [20, 22]. Культура описує когнітивно схоплену і організовану в символічні порядки повсякденність, що мислиться як ментальна координатна вісь і одночасно як її емпірична, практична реалізація в житті [див. 18, 56, 292-298].

Соціокультурний підхід передбачає застосування культурно-генетичного методу. Його зміст полягає в тому, що у поясненні «поточних» соціальних колізій в окремих культурних регіонах і країнах дослідник має спиратися не тільки на процеси, що безпосередньо спостерігаються, але і на всю, взятую в гранично доступній глибині, історію цих регіонів і країн, на виявлення їх культурно-історичної унікальності. Мова йде не про феноменологічну оболонку історії, а її культуруотворюючі чинники, про те, що сьогодні називають «кодом культури» [21, 10-13]. Тут на перший план виходить така риса культури, як відтворення діяльності за історично заданими основами. Вона виявляє момент постійності у змісті діяльності, що змінюється, переносі цього змісту, трансляції образів, підтримки безперервності історичного процесу, зв'язку його етапів.

Антропологічна складова проявляється в увазі до людини з її почуттями, умонастроями, переживаннями, реакціями на те, що її оточує. Історична антропологія в цьому розумінні перетинається з етнологією та структуралізмом. Методологічні прийоми визначаються бажанням поглянути на досліджуваний предмет зсередини, зрозуміти його внутрішню логіку. Культурно-семіотичний метод передбачає апеляцію до внутрішньої позиції самих учасників історичного процесу: значущим визнається те, що є значущим із їхнього погляду. Мова йде про реконструкцію «тих суб'єктивних мотивів, що виявляються безпосереднім імпульсом для тих або інших дій (що так чи інакше визначають хід подій)» [22, 11]. Проте, тут завжди потрібно мати на увазі, що це буде лише нашим власним уявленням про уявлення інших людей.

Та все ж, вбачається, що у цьому підході найважливіше – саме соціокультурний контекст, який визначає поведінку людини і можливість тих чи інших історичних подій. Увага переноситься на людину – учасника суспільного процесу, взятого як «актора».

Поняття «актор» має на увазі погляд на людину як активне начало. Людина бачиться не стільки «актором» раціональних життєвих стратегій, скільки таким, що «грає» у межах наявного культурного тексту і змінює цей текст своєю грою. Людина береться не «сама по собі», а як член соціального покоління, групи, суспільства. Те, що відбувається з людиною, тісно переплетене з соціальною динамікою загалом.

Ю. Лотман визначав культуру як сукупність усієї неспадкової інформації, способів її організації і зберігання [23, 147-148]. Культура є механізмом, що виробляє, зберігає і передає інформацію. По суті культура – це своєрідний «інформаційний комплекс». Людина – істота, що живе не тільки у фізичному, а й у символічному універсумі, в знаково-символічному світі, яка творить цей світ і його асимілює [24, 29-30]. Цей світ і є світ культури. Цей світ у різноманітті його символічних систем (і систем цінностей у цих символах виражених) багато в чому визначає характер усіх видів людської діяльності, зокрема і таких, що видаються незалежними від культури.

Особистість формується культурою і сама є свого роду культурним артефактом. Освоєння і осмислення людиною дійсності носить опосередкований характер. Культура постає як знакова система, крізь призму якої людина сприймає дійсність. Закладений у кожній людині «культурний код» дозволяє їй орієнтуватися в усьому різноманітті навколишнього світу, певним чином систематизувати отримувану інформацію і робити свій вибір з об'єктивно наявних можливостей. Водночас він обмежує мислення певними рамками стереотипів, вийти за які індивідум, як правило, не може. Культура встановлює стандарти і прагне до стереотипів [25]. Соціокультурний підхід дає можливість поставити проблему співвідношення культури і соціального устрою.

Соціальна поведінка людей лише частково детермінується їх матеріальними інтересами і соціальним станом. Вплив матеріальних факторів неможливо зрозуміти, якщо ігнорувати світ емоцій та ідей, культурних традицій, вірувань та стереотипів [26, 33-34]. Історія суспільства й утворювальних його великих і малих груп не може далі вивчатися у відриві від історії картин світу, систем цінностей, форм соціальної поведінки, символів і ритуалів [27, 9]. Поведінка людей часом виявляється зумовленою не їх дійсними й усвідомленими інтересами, а звичками і «ролями», що укоренилися в суспільстві. Не стільки реальна дійсність керувала представниками різних соціальних груп (селянства, робітництва, аристократії, буржуазії тощо), скільки її переломлення крізь особливості світосприйняття. Людина реагує не на «об'єктивні умови», а на умови, що сприймаються нею за посередництвом соціально сформованих схем, які організовують її сприйняття [28, 90]. Люди в своїй поведінці більше керуються колективними уявленнями, міфами та стереотипами, ніж розумінням «об'єктивної реальності».

Сама реальність соціально конструється, постає як соціальний конструкт. Реальність безпосередньо залежить від знання, наша реальність складається з того, що ми знаємо, відповідно, якщо ми не маємо знань про щось, значить, воно не входить у межах нашої реальності. Приміром, те, що реально для жителя африканського селища, не може бути реальним для жителя європейського мегаполісу. Отже,

для певних соціальних контекстів є відповідні межі реальності й знання, яке накопичується, зберігається і передається. У межах теорії соціального конструктивізму особливо важливі поняття інтерпретації і суб'єктивної значущості, оскільки це ще раз підкреслює тезу про конструювання реальності за допомогою власних, особових знань [29, 9, 38].

З погляду конструктивізму, соціальну реальність осягають як історичні й повсякденні конструкції індивідуальних і колективних акторів. Конструктивістський підхід заснований на тому, що соціальна дія створює і змінює суспільні відносини й інститути. Згідно такого розуміння, суспільство і його соціальні інститути за своєю суттю є тим, чому самі люди надають значення. Це є підставою для висновку про те, що розуміння поведінки і вчинків людей можливо лише на основі осмислення ними власної поведінки в конкретній ситуації. Події й процеси як зовнішнього, так і внутрішнього світу, переломлюючись крізь систему індивідуальних відносин суб'єкта, утворюють змістовно-сміслову поле суб'єктивної реальності, той образно-символічний простір, крізь який і осмислюється буття. Цей підхід орієнтований на вивчення повсякденної реальності в її осмисленні членами суспільства. Він прагне виявити внутрішні механізми повсякденної усвідомленої або неусвідомленої поведінки людей.

Свого часу під впливом романтизму, культура вважалася сферою життєдіяльності, яка «звільняє людину від тягара повсякденності й сліпого наслідування традиції». Зараз поняття культури ототожнюється саме з цим «тягарем», що вважається функціональним для безупинного повсякденного існування індивіда [20, 8]. Тільки за допомогою ознайомлення з «простим життям» людей можна, згідно з Ю. Лотманом, зрозуміти історію [30]. Історія повсякденності – досить впливовий напрям у світовій історіографії. Останнім часом тема повсякденності стала проникати і у вітчизняну історичну науку [31; 32; 33]. Однак, історична наука не завершила інституалізацію цього напрямку.

Повсякденність будь-якої історичної епохи є виявом базових цінностей суспільства. У повсякденності люди діють відповідно до історично сформованого змісту культури, повсякденність постає як «культурне несвідоме» у найширшому діапазоні соціокультурних практик. До сфери «культурного несвідомого» входять «звичаї», «вдачі», «конвенції», «традиції», соціально-духовні інститути. «Це не стільки ті знання і погляди, які раціонально засвоєні особою в процесі виховання, освіти і т.п. ..., скільки ті, які несвідомо асимілюються людиною вже через саму її зануреність в певний культурний світ, постаючи як ... невисловлений контекст цієї культури» [34, 36]. Життєвий досвід повсякденності ніколи не розглядає якусь дію ізольовано за наявності контексту причинних зв'язків або простого переплетення декількох причинних рядів, а завжди трактує його як функцію «зовнішньої або внутрішньої загальної ситуації». Мова йде про реконструкцію цілісної картини з окремих частин – підлягаючих інтерпретації дій і явищ [35, 328]. Повсякденність розуміється як видиме, але непомітне [36]. Її важко описувати, тому що це повсякденність, тому що вона самодостатня і сама собою розуміється. У періоди «спокійного» розвитку про неї не сперечаються, носії

повсякденності її наче б то не помічають (на відміну від сторонніх, вихованих в іншому середовищі спостерігачів). В епохи стрибків повсякденність перетворюється на подію [37, 13-15]. Тобто, можна сказати, що на фоні переламних подій сама повсякденність стає помітнішою і відкритішою для аналізу.

Важливе місце належить категорії «ментальність». Співтовариству вчених притаманна широка і різноманітна інтерпретація цього поняття, єдиного загально визнаного визначення немає. Водночас існує загальне розуміння ментальності як сукупності невербалізованих, невідрефлектованих установок свідомості. Дослідники здебільшого розуміють під менталітетом сукупність базових психологічних і ціннісних установок, стереотипів сприйняття дійсності й уявлень, розумових звичок індивідів і груп, що визначають їхню соціальну поведінку тощо. Історія ментальностей виникла на протигагу до історії ідей, котра пов'язується з діяльністю окремих видатних осіб і постає як засіб вивчення уявлень, типових для основної маси людей, здебільшого невідрефлексованих цією масою. В понятті ментальності вбачають «психологізовані й аксіологізовані соціокультурні конструкти». У ньому поєднані соціолого-культурологічний аналіз та психологізуюча інтерпретація, що дозволяє використовувати його в діапазоні від спеціальних історичних тем до загальногуманітарних міркувань. Антропосоціологічне поняття ментальності збігається з переходом від психології свідомості до психології поведінки, де свідомість – не більше ніж рівень [38, 109]. Природне і культурне, раціональне й емоційне, свідоме і несвідоме, індивідуальне і суспільне – усі ці опозиції перетинаються на рівні ментальності, розчиняючись в її структурах [39, 177].

Перше завдання історика, як і етнологу, полягає в тому, щоб реконструювати ранні уявлення в їх нередукованій специфічності, не обвиваючи їх анахронічними категоріями і не міряючи їх відповідно до норм ментального оснащення ХХІ ст. (що імпліцитно розуміється як необхідний наслідок безперервного прогресу) [40]. Історична ментальність визначається як набір способів і змістів мислення та сприйняття, типових для відповідного колективу у відповідний період. Однак не всі сучасники мають однакову ментальність. За своїми ментально-духовними ознаками будь-яка соціальна група не буде однорідною, тому поширення на всю масу її представників однозначних характеристик, як це часом робиться в історичних працях, не наблизить нас до пізнання історичного минулого [41, 360].

Деякі дослідники зазначають, що сам термін «історія ментальності» є неусталеною величиною, визнають саме поняття ментальність не зовсім науковим, вказують на його поняттєву розмитість тощо. До того ж, це поняття останнім часом виявилось досить-таки дискредитованим. Переставши служити елементом винятково дослідницького дискурсу, цей термін перекочував у публіцистику, зробився загальноживаним у засобах масової інформації, навіть на рівні побутового спілкування. Та все ж вбачається, що пізнавальний потенціал цього поняття невичерпаний. Воно широко побутує в культурологічних дослідженнях для опису явищ повсякденної свідомості людей різних епох. Особливо продуктивно

воно вживається для аналізу архаїчних структур, міфологічної свідомості, «традиційного» суспільства.

Для того, щоб уникнути деякої недомовленості, невизначеності у дефініції поняття менталітету, А. Гуревич запропонував замінити його категорією «картина світу», евристична цінність якої, на його думку, сумнівів не викликає. Він називає декілька параметрів вивчення «картини світу»: образи соціального цілого і його частин; форми релігійності; конфлікт різних культур та їх взаємодія; соціальні фобії і колективні психози; символіку влади і сприйняття політичного устрою тощо [42, 287-289].

Найбільш складним у вивченні будь-яких соціально-економічних чи політичних перетворень є відтворення психологічної атмосфери, в якій вони здійснювалися. Якщо традиційно в історіографії основна увага приділялася політичним діячам та партіям, їх ідеології, реалізації програмних установок, пропагандистській і агітаційній діяльності тощо, а найбільш значущими акти тих чи інших великих соціальних груп пояснювалися беручи до уваги їх «природну» ідеологічну схильність, то останнім часом спостерігається зворотна тенденція – пояснювати соціальну поведінку цих груп переважно в контексті ментального виміру. Ментальні структури свідомості мають велику інерційність, стають стійкими елементами свідомості різних поколінь. У періоди різких історичних змін відбуваються й прискорені трансформації менталітету, психологія мас набуває нових, часто несподіваних рис. Певно, занадто спрощено було б виводити з ментальності всі соціально значущі поведінкові акти. Втім, це не означає, що від цієї категорії взагалі потрібно відмовитися. Важливо враховувати мозаїчність і багатокомпонентність масової свідомості перехідної епохи. Тому тут виникає проблема взаємодії різних рівнів колективних уявлень.

Велике значення мають інформаційні впливи на масову та індивідуальну свідомість. Інформація завжди була ефективним засобом управління особою і суспільством. І тут не останню роль відіграють інтереси. Інформаційні впливи здійснюють ті соціальні групи, які мають для цього відповідні знання, навички, можливості та ресурси. Інформаційні впливи провадяться активістами для специфічних цілей мобілізації мас та для утвердження своїх внутрігрупових та позагрупових цілей. Вони являють собою результат свідомої діяльності представників еліти, які прагнуть свої інтереси оформити як загальні. З цією метою для їхнього захисту і здійснення згуртувати основну масу народу в єдине політичне ціле. Конструктивістська парадигма яскраво демонструє можливість маніпулятивного впливу на маси, зумовленого впливом «соціальних конструкторів» на масову свідомість. Соціальний характер суспільних рухів, які мали і мають місце в історії не можна ототожнювати з соціальним складом їх учасників. Боротьба народних мас за чужі інтереси – надзвичайно розповсюджене явище в історії, особливо в перехідні та революційні періоди. У сучасних умовах використання інформації як засобу управління стає особливо небезпечним. Сучасне інформаційне суспільство значною мірою побудоване на технологіях маніпулювання свідомістю. Інформація стала також зброєю, що підтверджується інформаційними війнами, що ведуться останнім часом.

Соціокультурний підхід не протиставляється формаційному і не ототожнюється з цивілізаційним, а охоплює основи обох цих найважливіших зривів історичного процесу, а також похідне від них [9, 6; 43, 135]. Його специфічною рисою є універсалізм, що дозволяє розглянути культурні, політичні, господарські та інші елементи суспільного цілого.

В історичному дослідженні, яке претендує на соціокультурний підхід, мають бути проаналізовані: соціальна структура суспільства, критерії ідентифікації та самоідентифікації різних соціальних груп, їх соціально-економічне становище, економічна діяльність, мотивація до праці; соціальні відносини, протиріччя, які існують в суспільстві між різними соціально-культурними утвореннями та групами; форми комунікації, інформаційні потоки, які функціонують в суспільстві, їх вплив на свідомість та поведінку мас; світоглядні засади, спосіб світосприйняття, колективні уявлення, стереотипи, міфи, традиції, форми релігійності, які існують в суспільстві в цілому та окремих соціальних групах, їх трансформації протягом певного періоду; еволюцію поведінки соціальних груп, що припускає не тільки аналіз поведінкових практик, а й ціннісних орієнтацій, установок свідомості і моделей сприйняття дійсності, стереотипів та уявлень.

Висновки. Таким чином, застосування соціокультурного підходу дозволяє під новим ракурсом поглянути на суспільство, його структури, інститути, культуру, спосіб життя різних соціальних верств, проаналізувати їх трансформації в певних історичних умовах.

Список використаної літератури та джерел:

1. Сорокин П. А. *Человек. Цивилизация. Общество / общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Сагамонов; пер. с англ. / П. А. Сорокин.* – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
2. Ахиезер А. *Правовые и историко-культурные проблемы двоевластия в России / А. Ахиезер [Электронный ресурс] // Семинар Московского научного фонда. Социокультурная методология анализа российского общества.* 2. Москва. 13 марта 1997 г. – Режим доступа : <http://scd.centro.ru/mnf.htm>
3. Ахиезер А. *Хозяйственно-экономические реформы в России: как приблизиться к пониманию их природы? / А. Ахиезер // Pro et Contra.* – 1999. – Т. 4. – № 3. – С. 41-46.
4. Ахиезер А. С. *Архаизация в российском обществе как методологическая проблема / А. С. Ахиезер // Общественные науки и современность.* – 2001. – № 2. – С. 89-100.
5. Ахиезер А. С. *Россия: критика исторического опыта (Социокультурная динамика России): в 2 т. – 2-е изд., перераб. и доп. / А. С. Ахиезер.* – Новосибирск: Сибирский хронограф, 1998. – Т. 1 : От прошлого к будущему. – 804 с.
6. Ахиезер А. С. *Самобытность России как научная проблема / А. С. Ахиезер // Отечественная история.* – 1994. – № 4-5. – С. 3-25.
7. Гавров С. Н. *Социокультурная традиция и модернизация российского общества / С. Н. Гавров.* – М.: МГУКИ, 2002. – 146 с.
8. Кирдина С. Г. *Социокультурный и институциональный подходы как основа позитивной социологии в России / С. Г. Кирдина [Электронный ресурс] // Социологические исследования.* – 2002. – № 12. – С. 28-32. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2002-12/Kirdina.pdf>
9. Лапин Н. И. *Кризисный социум в контексте социокультурных трансформаций / Н. И. Лапин [Электронный ресурс] // Мир России.* – 2000. – Т. IX. – № 3. – С. 3-47. – Режим доступа : http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2007/01/21/0000300163/2000_n3_p3-47.pdf
10. Лапин Н. И. *Пути России: Социокультурные*

- трансформації / Н. И. Липин. – М.: ИФРАН, 2000. – 194 с.
11. Липин Н. И. Социокультурная трансформация России: либерализация versus традиционализация / Н. И. Липин // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2000. – Т. 3. – № 3. – С.32-39.
 12. Левицкая И. А. Социокультурный подход как методологическое основание педагогического исследования / И. А. Левицкая // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия «Гуманитарные науки», – 2012. – № 2. – Режим доступа: <http://www.nauteh-journal.ru/index.php/-gn12-02/414-a>
 13. Резник Ю. М. Социокультурный подход как методология исследований / Ю. М. Резник // Вопросы социальной теории. – 2008. – Том II. – Вып. 1(2) – С. 305-328.
 14. Степаненко В. Общественная трансформация в социокультурной модели интерпретации / В. Степаненко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2003. – №4. – С.89-109.
 15. Степин В. С. Генезис социогуманитарных наук / В. С. Степин // Вопросы философии. – 2004. – №3. – С.41-43.
 16. Темницкий А. Л. Социокультурность как научная категория и методология исследований в трансформирующемся обществе / А. Л. Темницкий [Электронный ресурс] // Тезисы докл. II Всероссийской научн. конф. Сорокинские чтения – 2005 «Будущее России: стратегии развития». – М.: МГУ, 2005. – Режим доступа : <http://lib.socio.msu.ru/libRARY?e=d-000-00-0sor-00-0-0-0prompt-10-4-0-11-1-ru-50-20-helr-00031-001-1-0windowsZz-1251-00&a=d&cl=CL1&d=HASHda9426d24ec8afd05703c8.5.4.40>
 17. Черныш Н. Социокультурный подход в социогуманитарных науках: обмен смыслами / Н. Черныш, О. Ровенчак // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2005. – № 4. – С.92-103.
 18. Гірц К. Інтерпретація культури: вибрані есе / К.Гірц; пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2001. – 542 с.
 19. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры. – 2-е изд., испр. и доп. / А. Я. Гуревич. – М.: Искусство, 1984. – 350 с.
 20. Орлова Э. А. Объяснение униформности и многообразия культур в культурной антропологии: Введение в проблему / Э. А. Орлова // Человек и социокультурная среда. Специализированная информация по академической программе «Человек, наука, общество». Комплексные исследования. – М., 1991. – С.5-54.
 21. Кантор К. М. История против прогресса (опыт культурно-исторической генетики) / К. М. Кантор. – М.: Наука, 1992. – 150 с.
 22. Успенский Б. А. Этюды о русской истории / Б. А. Успенский. СПб.: Азбука, 2002. – 475 с.
 23. Лотман Ю. М. Статьи по семиотике культуры и искусства / Ю. М. Лотман. – СПб.: Академический проект, 2002. – 543 с.
 24. Кассирер Э. Опыт о человеке: Введение в философию человеческой культуры / Э. Кассирер // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С.3-30.
 25. Вершина В. А. Семиотическое понимание культуры / В. А. Вершина, А. В. Михайлюк // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць. – К., 2016. – Вып. 104 (1). – С.111-115.
 26. Гуревич А. Я. О кризисе современной исторической науки / А. Я. Гуревич // Вопросы истории. – 1991. – № 2-3. – С.21-36.
 27. Гуревич А. Я. «Территория историка» / А. Я. Гуревич // Одиссей. Человек в истории. Ремесло историка на исходе XX века. 1996. – М., 1996. – С.81-109.
 28. Бурдьё П. Практический смысл / П. Бурдьё; пер. с фр.; общая ред. перевода и послесловие Н. А. Шматко. – СПб.: Алетейя; М.: «Институт экспериментальной социологии», 2001. – 562 с.
 29. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: «Медиум», 1995. – 323 с.
 30. Лотман Ю. М. Семіосфера / Ю. М. Лотман. – СПб.: «Искусство-СПБ», 2000. – 704 с.
 31. Коляструк О. А. Предмет історії повсякденності: історіографічний оляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці / О. А. Коляструк // Український історичний журнал. – 2007. – № 1. – С.174-184.
 32. Удоо О. Історія повсякденності: питання методології, історіографії та джерелознавства / О. Удоо // Актуальні проблеми вітчизняної історії ХХ ст. Збірник наукових праць, присвячений пам'яті акад. НАН України Юрія Юрійовича Кондуфора. В 2-х тт. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – С.286-313.
 33. Эпоха. Культуры. Люди (история повседневности и культурная история Германии и Советского Союза. 1920-1950-е годы): Материалы междунар. научн. конф. (Харьков, сентябрь 2003 г.): сб. докладов. – Х.: Восточно-региональный центр гуманитарно-образовательных инициатив, 2004. – 364 с.
 34. Косиков Г. К. От структурализма к постструктурализму: (Проблемы методологии) / Г. К. Косиков – М.: Рудомино, 1998. – 188 с.
 35. Манхейм К. Избранное: социология культуры / К. Манхейм. – М.; СПб.: Университетская книга, 2000. – 501 с.
 36. Козлова Н. Социология повседневности: переоценка ценностей / Н. Н. Козлова // Общественные науки и современность. – 1992. – №. 3 – С.47-56.
 37. Панченко А. М. О русской истории и культуре / А. М. Панченко. – СПб.: Азбука, 2000. – 464 с.
 38. Шкуратов В. А. Историческая психология на перекрестках человекознания / В. А. Шкуратов // Одиссей. Человек в истории. 1991. – М.: Наука, 1991. – С.103-114.
 39. Визгин В. П. Ментальность, менталитет / В. П. Визгин // Современная западная философия: словарь. – М.: Политиздат, 1991. – С.176-178.
 40. Шартье Р. Интеллектуальная история и история ментальностей: двойная переоценка? / Р. Шартье [Электронный ресурс] // Новое литературное обозрение. – 2004. – № 66. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nlo/2004/66/shart2-pr.html>
 41. Дровозюк С. Соціально-психологічний портрет сільського «активіста» 20-30-х рр. в українській історіографії / С. Дровозюк // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвідомч. зб. наук. праць. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – Вип. 9. – С.360-372.
 42. Гуревич А. Я. Исторический синтез и Школа «Анналов» / А. Я. Гуревич; РАН. Ин-т всеобщей истории. – Москва: Индик, 1993. – 327 с.
 43. Крапивенский С. Э. Социокультурные детерминанты исторического процесса / С. Э. Крапивенский // Общественные науки и современность. – 1997. – № 4. – С.134-142.

References

1. Sorokin, P. A. (1992). *Man. Civilization. Society*. M.: Politizdat (in Russ.)
2. Ahiezer, A. (1997). *Legal and hystorical-cultural problems of diarchy in Russia. Seminar of the Moscow scientific fund. Sociocultural methodology of analysis of Russian society*. Moscow, March, 13, 1997. Retrieved from <http://scd.centro.ru/mnf.htm> (in Russ.)
3. Ahiezer, A. (1999). *Economic reforms in Russia: how to come nearer to understanding of their nature? Pro et Contra*. T.4. 3. 41-46 (in Russ.)
4. Ahiezer, A. S. (2001). *Archaizing in Russian society as a methodological problem. Social sciences and contemporary*. 2. 89-100 (in Russ.)
5. Ahiezer, A. S. (1998). *Russia: criticism of historical experience (Sociocultural dynamics of Russia): in 2 t. T. 1: From of the past to the future*. Novosibirsk: Sibirskij hronograf (in Russ.)
6. Ahiezer, A. S. (1994). *Originality of Russia as a scientific problem. Native history*. 4-5. 3-25 (in Russ.)
7. Gavrov, S. N. (2002). *Sociocultural tradition and modernization of Russian society*. M.: MGUKI (in Russ.)
8. Kirdina, S. (2002). *Sociocultural and institutional approaches as basis of positive sociology in Russia. Sociological researches*. 12. 28-32 Retrieved from <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2002-12/Kirdina.pdf> (in Russ.)
9. Lapin, N. I. (2000). *Crisis society in the context of sociocultural transformations*. *World of Russia*. T. IX. 3. 3-47. Retrieved from <http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/>

2007/01/21/0000300163/2000_n3_p3-47.pdf (in Russ.)

10. Lapin, N. I. (2000). *Ways of Russia: Sociocultural transformations*. M.: IFRAN (in Russ.)
11. Lapin, N. I. (2000). *Sociocultural transformation of Russia: liberalization versus tradition*. *Magazine of sociology and social anthropology*. T. 3. 3. 32-39 (in Russ.)
12. Levickaja, I. A. (2012). *Sociocultural approach as methodological founding of pedagogical research*. *Modern science: actual issues of the theory and practice*. Series «Humanistic sciences». 2. Retrieved from <http://www.nauteh-journal.ru/index.php?—gn12-02/414-a> (in Russ.)
13. Reznik, Ju. M. (2008). *Sociocultural approach as a methodology of researches*. *Questions of social theory*. T. II. 1(2). 305-328 (in Russ.)
14. Stepanenko, V. (2003). *Public transformation in the sociocultural model of interpretation*. *Sociology: theory, methods, marketing*. 4. 89-109 (in Russ.)
15. Stepin, V. S. (2004). *Genesis of humanistic sciences*. *Questions of philosophy*. 3. 41-43 (in Russ.)
16. Temnickij, A. L. (2005). *Socioculture as a scientific category and methodology of researches in the transformed society*. *Sorokins reading - 2005 «Future of Russia: strategies of development»*. M.: MGU. Retrieved from <http://lib.socio.msu.ru/library?e=d-000-00—0sor—00-0-0-0prompt-10—4—0-11—1-ru-50—20-help—00031-001-1-0-w-i-n-d-o-w-s-Z-z-1-2-5-1-00&a=d&cl=CL1&d=HASHda9426d24ec8afd05703c8.5.4.40> (in Russ.)
17. Chernysh, N., Rovenchak, O. (2005). *Sociocultural approach in humanistic sciences: exchange by senses*. *Sociology: theory, methods, marketing*. 4. 92-103 (in Russ.)
18. Geertz, C. (2001). *Interpretation of cultures: the chosen essays*. Kyiv: Spirit and Letter (in Ukr.)
19. Gurevich, A. Ja. (1984). *Categories of medieval culture*. M.: Art (in Russ.)
20. Orlova, Je. A. (1991). *Explanation of uniform and varieties of cultures in cultural anthropology: Introduction to the problem*. *Man and sociocultural environment*. *Specialized information on the academic program «Man, science, society»*. Complex of researches. M. (in Russ.)
21. Kantor, K. M. (1992). *History against progress (experience of cultural and historical genetics)*. M.: Science (in Russ.)
22. Uspenskij, B. A. (2002). *Etudes about of Russian history*. SPb.: Alfabeta (in Russ.)
23. Lotman, Ju. M. (2002). *Articles on the semiotics of culture and art*. SPb.: Academic project (in Russ.)
24. Cassirer, E. (1988). *Experience about a man: Introduction to philosophy of human culture*. *Problem of man in western philosophy*. M.: Progress (in Russ.)
25. Vershina, V. A., Mykhailuk, A. V. (2016). *The Semiotic understanding of culture*. *Gileya*. Kyiv. 104 (1). 111-115. (in Russ.)
26. Gurevich, A. Ja. (1991). *About the crisis of modern historical science*. *Questions of history*. 2-3. 21-36. (in Russ.)
27. Gurevich, A. Ja. (1996). *«Territory of historian»*. *Odyssey. A man is in history*. *Handicraft of historian on the end of HH of century*. 1996. 81-109. (in Russ.)
28. Burd'e, P. (2001). *Practical sense*. SPb.: Aletejja; M.: «Institute of experimental sociology» (in Russ.)
29. Berger, P. Lukman, T. (1995). *The Social constructing of reality. Treatise on sociology of knowledge*. M.: «Psychic» (in Russ.)
30. Lotman, Ju. M. (2000). *Semiosphere*. SPb.: «Iskusstvo-SPB» (in Russ.)
31. Koljastruk, O. A. (2007). *Object of history of daily occurrence: historiography review of his becoming in foreign and home historical science*. *The Ukrainian historical magazine*. 1. 174-184. (in Ukr.)
32. Udod, O. (2004). *History of daily occurrence: question of methodology, historiography and source study*. *Actual issues of the home history of HH of century*. Kyiv: Institute of history of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. 286-313 (in Ukr.)
33. Epoch. *Cultures. People (history of daily occurrence and cultural history of Germany and Soviet Union. 1920-1950th)* (2004). Kharkiv: East-regional center of humanitarian-educational initiatives. (in Russ.)
34. Kosikov, G. K. (1998). *From of structuralism to the post-structuralism: (Problems of methodology)*. M.: Rudomino (in

Russ.)

35. Mannheim, K. (2000). *Selected: sociology of culture*. M.; SPb.: Universitetskaja kniga (in Russ.)
36. Kozlova, N. (1992). *Sociology of daily occurrence: overvalue of values*. *Social sciences and contemporary*. 3. 47-56 (in Russ.)
37. Panchenko, A. M. (2000). *About Russian history and culture*. SPb.: Alfabeta (in Russ.)
38. Shkuratov, V. A. (1991). *Historical psychology on crossing of human knowlidg*. *Odyssey. A man is in history*. 1991. M.: Nauka. 103-114 (in Russ.)
39. Vizgin, V. P. (1991). *Mentality. Modern western philosophy: dictionary*. M.: Politizdat. 176-178 (in Russ.)
40. Shart'e, R. (2004). *Intellectual history and history of mentalities: double overvalue? New literary review*. 66. Retrieved from <http://magazines.russ.ru/nlo/2004/66/shart2-pr.html> (in Russ.)
41. Drovozjuk, S. (2003). *Social and psychological portrait of rural «activist» 20-30th in Ukrainian historiography*. *Problem of history of Ukraine: facts, judgements, searches*. Kyiv: Institute of history of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. 9. 360-372 (in Ukr.)
42. Gurevich, A. Ja. (1993). *Historical synthesis and School of «Annals»*. M: Indrik (in Russ.)
43. Kravivenskij, S. Je. (1997). *Sociocultural determines of historical process*. *Social sciences and contemporary*. 4. 134-142 (in Russ.)

O. V. Mykhailuk

SOCIOCULTURAL APPROACH AS METHODOLOGY OF HISTORICAL RESEARCH

Introduction. Sociocultural approach purchased considerable enough popularity in modern native historiography. However he is often only declared researchers.

Purpose. Determination of sociocultural approach and his substantive provisions.

Results. Sociocultural approach allows to examine this society as something is certain and integral, whatever self-contradictions were to him inherent. He is consists in a social and cultural analysis. The structure of sociocultural cooperation contains three aspects, inseparable from each other: personality, society and culture. Culture is examined from the side of social, as an inalienable aspect of behavior of man in a group, in society. Culture comes forward as a sign system, through the prism of that a man perceives reality. An anthropological constituent shows up in attention to the man with his feelings, mentalities, experiencing, reactions on surroundings. A sociocultural context determines behavior of a man and possibility of those or other historical events. This approach is oriented to the study of everyday reality in her comprehension by the members of society. An important place belongs to the category «mentality». A large meaning has a study of informative influences on mass and individual consciousness.

Originality. Application of sociocultural approach allows to consider society, his structures, institutes, culture, way of life of different social layers under the new foreshortening, to analyze their transformations in certain historical terms.

Conclusion. In historical research applying on sociocultural approach, must be lighted up: social structure of society, social relations, contradictions between different sociocultural forms and groups; forms of communication, informative streams and their influence on consciousness and behavior of the masses; worldview principles, collective presentations, stereotypes, myths, traditions, forms of religiousness; evolution of behavior of social groups, assuming not only the analysis of behavior practices but also valuable orientations, options of consciousness and models of perception of reality, stereotypes and presentations.